

oferă oportunitatea să își creeze și să își dezvolte cunoștințele și tehniciile de cercetare și să își dezvoltă abilitățile de soluționare a problemelor sociale. În cadrul acestor activități, profesorul H. H. Stahl a contribuit semnificativ la dezvoltarea cercetării sociale în România.

PASIUNE CERCETĂRII ȘI ACȚIUNII SOCIALE

— Prof. H. H. Stahl la 80 de ani —

Prof. dr. Ion Drăgan

In cel de-al 80-lea an de viață profesorul Henri H. Stahl și-a îngăduit răgazul de-a face retrospectiva Scolioi sociologice de la București, al cărei ilustru reprezentant a fost, sub forma mărturisirii unor amintiri și gânduri, oferind astfel cel mai prețios material pentru evocarea propriei sale vieți și personalității.

Este deosebit de plăcut și instructiv să vorbim despre această carte și despre un om, carteau unui sociolog cercetător și profesor de sociologie, octogenarul Henri H. Stahl, intitulată modest, chiar anodin, fără nici o urmă de emfază — *Amintiri și gânduri...**. Dar aceasta nu este decât aparentă, pentru că, citită, îl se relevă ca o carte exemplară despre o existență exemplară și ca o mărturie de mare, aș spune totală, sinceritate, cu toate că nu este un jurnal memorialistic în sensul strict al termenului.

Este o carte emoționantă și lucidă de evocare a celei mai cuprinzătoare și reputate întreprinderi sociologice românești — Scoala de la București creată de profesorul D. Gusti — și carteau unei vieți, închinată unei științe — sociologia; a unei vieți închinată unui ideal, acela al folosirii științei pentru binele semenilor, pentru ameliorarea condiției sociale și umane a unei colectivități și a întregii națiuni, dar îndeosebi a îmbunătățirii vieții celei mai obidite și mai numeroase categorii sociale din trecutul istoric al neamului nostru — țărănimea — și pentru înfrumusețarea satului românesc, acest făuritor ancestral și depozitar istoric al marilor valori ale neamului nostru; este carteau unei pasiuni ardentă, aș spune mistuitoare, pentru cunoaștere și înțelegere, pentru explorarea lumii, chiar cu prețul unor sacrificii personale, dar și a utilizării sociale a cunoașterii pentru progres și pentru înfrumusețarea vieții; este carteau unui crez și a unei convingeri de nezdruvenit, aceea că omul de știință poartă o răspundere enormă pentru ceea ce face în domeniul său de specialitate, dar și pentru ceea ce se întâmplă în societatea în care trăiește; este carteau unei conștiințe exemplare.

Este carteau unei experiențe sociale și personale copotite într-un singur tot, pentru că profesorul H. Stahl s-a implicat și a trăit, cu toată flința sa de cercetător minuțios și cu toată flința sa umană, viața universului social cercetat, modul de a fi al comunităților cercetate, fie viața comunităților și obștilor țărănești în destrămare sub presiunea capitalismului din ținutul atât de îndrăgit al Vrancei, despre care a scris cări traduse în marile limbi de circulație și care i-au adus în lumea sociologică o faimă internațională, fie ținuturile mizere ale Gorjului oitenesc, dar atât de bogate în nestemate ale culturii populare, sau cele ale Maramureșului și Nordului Transilvaniei sau Bucovinei. Profesorul H. Stahl a fost cu echipile de cercetare studențesti, sau uneori singur, aiteori însotit de marele său prieten Traian Brăiloiu — o altă figură de primă mărime a științei și culturii noastre, al perpetuării tezaurului inestimabil al folclorului nostru — a fost deci cu munca de cercetător în toate părțile țării, pe care le-a străbătut cu unelele sale modește de sociolog, anțmat ca și profesorul Gusti de ideea elaborării unei „sociologii a națiunii” noastre, ideal măret, dar după cum se știe nerealizat. Regăsim și în această carte pagini de confesiune emoționantă, pline de durere și tristețe, despre soarta tristă a satelor românești între cele două razboi, sate pe care le-a parcurs nu ca un rece și impasibil cercetător, ci ca un om adinc îndrăgoșit de marile valori pe care satul românesc le ducea cu sine peste veacuri în ciuda marilor săracii și inapoiții crunte în care se zbătea marea majoritate a țărănimii, preocupat sincer de îmbunătățirea soartei acestei populații oropsite. Este un exemplu minunat de participare și de activism sociologic

* Henri H. Stahl, *Amintiri și gânduri... din vechea scoală a „monografilor sociologice”*, București, Edit. Minerva, 1981.

VIITORUL SOCIAL, an XI, nr. 1, p.147-149, București, 1982.

— deisgur, la nivelul și în limitele acelor timpuri —, de trăire sociologică a unor experiențe și condiții sociale, exemplu care poate fi, pentru orice sociolog, o lecție luminoasă de responsabilitate, de angajare și participare la viața cetății, la frâmintările, problemele, interogările și căutările ei creațoare.

Este omul care a avut ambitia de a contopi în invățătura, în munca și filia sa de cercetător cunoștințe sistematice din mai multe domenii înrudite ale cunoașterii, profesorul Stahl fiind, în același timp, jurist și istoric, economist și etnograf, teoretician al culturii și activist cultural, antropolog și geograf, artizan al metodei monografilor sociologice, creator al metodei arheologiei sociale, exeget neîntrecut al satelor devălmașe, fiind totdeauna convins că munca sociologului, profesia de sociolog și construcțiile teoretice ale sociologiei trebuie să se întemeieze pe stăpinirea temeinica a mai multor domenii ale științelor sociale. Poate că nimenei dintre colaboratorii și elevii apropiati ai profesorului Gusti nu a intruchipat mai bine ca distinsul nostru profesor H. Stahl, idealul de pluri și interdisciplinaritate profesat de Școala sociologică de la București, cu toate că în această carte ne reaminteste mereu distanța sa — uneori discretă, alteori manifestă — față de maestru și față de percepțele teoretice și metodologice ale Școlii. Nu putem să nu fim impresionați de întinderea cunoștințelor sale în variate domenii ale științelor sociale și umane, ca și de faptul că în cercetările sale de teren a încercat să rezolve adeseori singur problemele ridicate de studiul celor „patru cadre” și „patru manifestări” care formau schema oarecum prea simetrică a teoriei și metodologiei gustiene, față de valabilitatea căreia a avut totdeauna, dar mai ales în ultimele decenii, multe indejoi și pe care a încercat să-o depășească.

În aceeași ordine de idei a vocației de pluri și interdisciplinaritate a sociologiei nu putem să nu reamintim faptul că Școala de la București n-a fost numai o școală sociologică restrânsă, limitată la granițele acestei științe, cum reiese foarte pregnant din paginile acestei cărți. Ea a avut ramificații, adepti și colaboratori de prestigiu din toate domeniile științelor sociale și anume — chiar din științele biologice și medicale, de la antropologie și biologie la istorie, economie și statistică, la literatură și estetică — fiind o prezență multidimensională în știință, cultura și viața socială românească din perioada interbelică și, totodată, o prestigioasă școală științifică cu rezonanțe internaționale. Credem că acest adevar trebuie să-l reamintim mereu dacă dorim ca cercetarea sociologică de astăzi să depășească cadrele unei anumite izolații în raport cu alte domenii științifice și ca, refacând anumite tradiții și conexiuni pozitive ale Școlii Gusti, să poată avea un rol marcant în știință și cultura României socialiste, în viața socială atât de dinamică a țării noastre din perioada actuală.

Este cartea unei mari pilde și a unui prețios învățămînt pentru cercetătorul social, pentru omul de știință în general — aceea a curajului civic și a curajului științific, nu numai în sensul descoperirii și rostirii adevarăului în problemele studiate și față de alții, ci și față de sine însuși, față de propria sa evoluție ca om de știință și ca om al cetății. Cartea este o retrospectivă lucidă și autocritică, profesorul Stahl necruțind — ba chiar adeseori flagelind — iluziile, ambiciile neîmplinite, limitele și erorile Școlii Gusti și ale sale personale. Profesorul nu se sfîște să vorbească deschis, direct, fără false disimuără, despre eșecurile Școlii Gusti și ale sale pe parcursul a peste jumătate de veac de cercetări și studii, despre eforturile de reconsiderare a gîndirii sale teoretice și metodologice, despre căutările sale în direcția autodepășirii limitelor de vederi și de abordare a problemelor studiate, și nu ezită să-si privească autocritic unele dintre iluziile sale politice din perioada interbelică. El și-a rostit unele dintre aceste reconsiderări chiar în perioada gravă a dictaturii legionare și antonesciene. Iată, reluat din carte, un astfel de exemplu de autoreconsiderare critică : „Ajunsesem astfel la o concepție care nu mai avea nimic din felul meu cel vechi de a gîndi, cind mai credeam încă într-un « semănătorism » literar și un « narodnicism politic ». Nici măcar cu felul de a gîndi al activismului cultural intemeiat sociologic, cum îl organizase Fundația, nu mai eram acum de acord. Ajunsesem pentru mine clar că acțiunea Fundației se dovedea în Vrancea cu totul zadarnică, neputind aduce cu sine nici o soluție radicală. Nici măcar reîntoarcerea la « obștia » tradițională nu putea fi temeiul unei îndreptări a situațiilor. Obștea aceasta, aflată în plină disolutie, aparținea unui trecut pentru totdeauna dispărut, procesul de pătrundere a capitalismului sub toate formele sale era în plină desfășurare și nu putea fi « ocolit », ci trebuia depășit prin pășirea însăși a orinduirii capitaliste. Cel mult, vedeam cu putință o transformare a vechilor obști în forme cooperativizate, o folosire a lor în elaborarea unor cu totul alte forme de viață socială” (p. 381).

Acest examen autocritic a fost realizat practic de profesor îndeosebi în procesul de redactare a monografiei „Nerezului”, în perioada de la începutul celui de-al doilea război mondial, (monografie, în paranteză fie spus, care se vinde acum în anticariile franceze cu 300 de franci). Respectind dorința profesorului D. Gusti de a face o demonstrație a eficienței sistemului său sociologic, „am întîmpinat serioase dificultăți în distribuirea materialului pe „cadre și manifestări”, schemă care s-a dovedit arbitrară — scrie profesorul H. Stahl — de

natură să interzică o vizuire teoretico-sociologică a problemelor studiate. De aceea mi-am îngăduit, spre a-mi liniști conștiința, să-mi fac autocritica sub forma unei recenzii publicate în *Sociologia românească* din 1942, ceea ce mai întâi l-a surprins pe profesor, dar cu care pînă la urmă s-a impăcat" (p. 382–383). După cum ne mărturisește, profesorul Stahl a fost mereu preocupat de cunoașterea gindirii marxiste și socialistă, de ideea adoptării unui model marxist de analiză a realităților sociale. Am subliniat aceste aspecte pentru că ni se par esențiale pentru condiția morală și științifică a savantului în genere, a cercetătorului, afînd și în această privință învățăminte utile în această carte de amintiri și ginduri.

Dacă privim pe profesorul H. Stahl ca om nu putem să ne reținem — probabil cu totul — admirarea pentru modestia sa sobră și sinceră, refuzul oricărui împodobire ostentativă și zgomotoasă, al încercărilor desarte de epatare și de supraevaluare, un simț înalt al colegialității și respectului reciproc, toate acestea implete cu demnitatea, tenacitatea și uneori chiar obstinația cercetătorului stăpân pe știință și pe meseria sa, ferm în ideile și crezul său științific. Pentru noi, cei mai tineri, dumnealui este mereu omul apropiat, colegial, incurajator, dar și sever și critic, un dascăl plin de disponibilități și generos.

H. Stahl a fost și a rămas un profesor de mare talent, o mare vocație a învățământului. În perioada de după 1965, cind s-au reînstitutionalizat învățământul și cercetarea sociologică, pe temeuriile marxismului și socialismului, profesorul a contribuit cu marea lui știință și experiență, cu excepționalul său talent pedagogic la formarea mai multor promoții de tineri sociologi care îl înconjoară cu stima și deplinul lor respect. Prin învățământ și cercetare – cărora îl s-a dedicat cu toată energia, în ciuda vîrstei – profesorul Stahl a contribuit în chip deosebit la promovarea și dezvoltarea cercetărilor de sociologie în noile condiții ale socialismului, retrăind în această perioadă – cum a fost foarte vizibil pentru noi toți – o miraculoasă a „doamnei tinerete”, într-o senectate senină și foarte productivă sub raport științific, oferindu-ne și prilejul atât de fericit al acestei cărti de bilanț și de aură ușor melancolică, dar și de deschideri încrezătoare spre noi înfăptuiri pe care noi toți i le dorim cit mai mari, mai frumoase, mai rodnice.

Am vorbit despre o carte pentru a încerca să spunem cît mai multe despre un om, despre pilda vieții și muncii sale, despre un cercetător și un dascăl neobosit, de mare talent, una dintre cele mai fecunde și mai expresive întruchipări ale acestui personaj atât de complex și încă greu de definit pe deplin care este sociologul zilelor noastre.